

Come un organismo vivente, una lingua, ha bisogno di alimentarsi per sopravvivere

ANIAGLANA ZUNG HATT HÈRTA MENGL NAÜGE BÖRTAR

Omrómm tarftmase nèt vörtn von naüing börtar? Bartnz sojn di naüing börtar auvargevuntet odar genump in laigom vo ändre zungen, von belese odar von taütsch, von inglés zo macha deblar di zimbarzung? Nò 'z bartnz sichar nèt sojn di naüing börtar zo sche-dega, ombrómm aniaglana zung vinnt naüige börtar alle tage, ombrómm a zung, boda nèt iz guat zo venna naüige börtar, azpe a roas âna bazzar, geat laise auzzodèrra. Ma daz mearaste tarftmase nèt vörtn, ombrómm a zung sojn nèt lai di börtar bodase machan, ma vil ândarz, daz eerst vo allz di syntax, bia di

börtar gian gelekk panândar zo khöda eppaz boda hatt an vèrt. Lirnen di syntax vonar zung iz vil vil sberar baz lirnen di börtar, ombrómm az nèt berat asó, beratz genumma hãm in di gadjòffan a börtarpuach, odar in ta' vo haüt lai in hânttelefon, vonar zung zoa zo magase ren pitt bintsche fadige, beratz insinamai daz tschinés, ma alle boazpar ke 'z iz nèt asó dèstar. Berda iz muatarzung vorsteat nèt bia bichte 'z izta di syntax, un vil vert khântz njänka khön ombrómm a bort geat gelekk sëm in sèll platz un nèt in ândre, berda iz muatarzung boaztz un makse nèt veln, ma 'z boazt nèt ombrómm. Vor

daz sèll beratz bichte azta di khindar âhevattn lai von earstn djar zo reda azpe biar, nèt sovl zo lirna di börtar, (di sèlln hattma hërta zait zo lir-nase) ma ombrómm lai in di earstn djar von lem machtma khummana fadige zo lirna di syntax vonar zung. A belese khinn bart âhevan zo reda khödante "ieri ho mangiato pane" un bart nia khön; "ieri ho pane mangiato" azpe da khödant, anvetze, a taütsch khinn; "Gestern habe ich brot gegessen". Ditzza iz di syntax, dar djüst gruntvestn vodar zung. Ombrómm alora iz allz ummaz bichte vennen naüige börtar, magatma nèt lai nemmen di sèlln bodada sa sojn

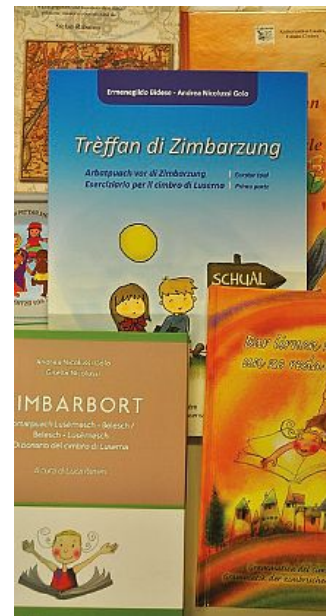
atz taütsch, atz belesch odar ingles? Laidar ünsar zung hatt vorlort schiar alle di sèlln khlumman tökkla bort (suffissi), boda sojn mengl zo nemma â un zo macha soi di fremmengen börtar, 'z izzaz lai gestânt "ong", asó izta noat zo macha di börtar gântz vo naügom. Darschrakht nèt azta 'z bort schaugetaz auz fremme, 'z iz lai nützantez boma mage vorstian biz mage pazzan odar nèt. Da untar schraibaz a drai sött naüige börtar, i steada nèt zo schraibase alle, ma azzar-se böllt bizzan, iz genumma gian aft zimbarbort on-line, odar vorsan in Kulturinstitut. Cognome dar zuarnâm; codice fiscale dar augelnum-

Istituto Cimbro
Kulturinstitut
Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.lusern.it

mar, ufficio dar büro; ufficio anagrafe 'z meldebüro; albo pretorio di kamoutaf; certificare vorsicharn; atto (inteso come documento) dar bria; cittadinanza di zuargehöara; pubblico offentesch; la pubblica amministrazione da offentesch vüarom; gestore dar vüarar; servizio pubblico dar offentesch dienst; la legge 'z gesetz; certificato di matrimonio dar mechlzertifikat; certificato di nascita dar gebortzertifikat; residenza dar vonsitz; certificato di residenza dar vonsitzzertifikat; certificato di morte toatzertifikat. "Gruntvestn" billz sojn ge-muant "fondament" ma ditza iz nèt a naügez bort ma an altz, di naüing börtar mak-mase machan nützante alte.

Andrea Nicolussi Golo

Ünsar lentle o khint gesek ummar bovräll

LUSÉRN 2.0

Tra tutti i social network dei tempi moderni, quello da tenere sott'occhio è sicuramente Instagram, la piattaforma che permette di postare foto e brevi video di ciò che ci circonda in qualsiasi momento della giornata. Basta un account online, una buona idea e un hashtag per far vedere il mondo con nuovi occhi che non ci aspettavamo, difficili da trovare sui media mainstream. L'idea venne a due americani in viaggio in Costa d'Avorio che qualche anno fa aprirono un account, prima su Tumblr poi su Instagram, chiamandolo #everydayafrica, su cui i fotografi africani o di passaggio nel continente potevano pubblicare le loro foto, quelle che non entrano in nessun reportage, prese quasi per caso con uno smartphone, accompagnate da brevi didascalie. La stessa freschezza di quelle foto si trova anche oggi geolocalizzandosi su Luserna, dove ogni giorno centinaia di fotografi amatoriali e quasi anonimi pubblicano scatti inaspettati della terra Cimbra.

Foto di Gasperi Alessandro

mearar platz un importántza nèt lai fra di djungen ma fra vil ändre laüt o bodada mang sinamai drau arbatn un gebinnen gèlt. Aft dise Social Network makma romai vennen alz un di naüige rivan pellar sëm baz afti gröazarstn djornél online azpe Repubblica odar Corriere.it. Vo alle dise social, dar peste iz furse Instagram, a platz bomada mage drauleng foto gemacht pinn telefoni un di brevarstn vo dise fotografi mang khemmen gekhent vodar gântzan bëlt. Eppaz gântz schümma iz vürkhent vor a par bochan: dar Alessandro Gasperi hatt gemacht a foto von pontesöl abe boda, vo zöbrest dar Ris, schauget abe zuar in lânt un vånkh inn di pèrng umminüm o. In sèll abas di sunn iz gest nã zo giana oine un in hümbel soinda gest vil khlummane bolkhnen, azpe om in di kampiglnar, a par rosate, a par baize, ändre anvetze grisat. Dar Alessandro hatt gelekk soi foto aft Instagram un, in bian urn, da sèll foto hatt gemacht di khear von web ziagante au an hauf like.

Dopo lai a par tang, dar djornél Trentino hatt genump di foto un hattse gelekk aft soi sait Facebook un sëm izze khent gesek no mearar, zoagante an tökko Lusérn boda furse nèt alle hãm nonet gehatt gesek. An ândadar nãm zo halta in sinnt iz dar sèll von Marco Gober vo Folgrait, a djungar fotografo boda geat ummar pa dar Zimbar Hoachebene, in di lentla asó azpe in di bel-dar, zo macha foto vo alz daz sèll boden gevalt: dar hümbel, di stèrn, di elbar, di umbèlt, di laüt, un vil ândarst. Er o hatt soi groazan publiko afti social: mearar baz draihundart laüt gianen nã aft Instagram ma bar man gearm gloam ke sa bartn sojn vil mearar in gântz bian zait. Sichar iz ke haüt zo tage di Social Network sojn khent 'z soina eppaz bichte, azparz bölln khön, vor di lentla azpe Lusérn odar di plètzla vort bait un lugärt umbrómm a foto mage est machan di khear vodar bëlt in bian sekunde un kissà biavl laüt gedenkhanse asó no vo soi khlumma lânt aftn pèrge.

AvT

Come ogni anno, anche quest'estate il lago di Lavarone non ha mancato di attirare sull'altipiano migliaia di turisti

DAZ KHLUMMA MER VON ZIMBARN

Disar summar o iz vorgânt in an bichtlar un von ferie atz mer izta aromai gistânt lai a schümmaz gedekht. Ma in ta' vo haüt, nèt aniaglaz magen ginnen zo giana atz mer alle sümmer un asó sichar vil laüt, azpi i, sojn bidar gest kontent zo haba an spètscho bazzar nidar nãmp zo machan an sbimmar in di barmen summartang: dar sea vo Lavròu. Bintsche mearar baz a groaza hübe, boma macht fadige zo venna afti lântkart, 'z "mer von zimbar", gesek von an aroplã, parirt sojn a potzl pitt grümman kristall boda glentzeget tortimitt ünsarn pèrng. Soi vrischez bazzar iz guat zo sbimmada lai in di bermarstn tang von djar: sinamai in höbiat odar in snitt di belesan gianda inn pittar tuta vo sub - i hãnze gesek pitt moin oang! Furse barte nèt sojn gântz normal, i giz zuar, ma miar, dar sea gevaltmar zo sbimmada von earst tang von prachant fin in di lestrn tang von herbestmãnat, az iz schümma bëttar. Sbimmen in sea vo Lavròu iz ândarst, pezar un destraz baz in alln in ândarn sean bode khenn, un ditza in gratzia in hert bazzar boda arkhint von ünsarn pèrng. Di altn kontarn ke tortimitt in sea soinda ettlane birbln boda mang ziang untar bazzar a mentsch. I però hãn nia gebarn nicht, seãnka az-zeda hãm gesubm durch un her sichar hundartar vert. Ma 'z izta no eppaz boda macht

Foto di Nicolussi Moz Chelle Clelia

disan sea uantze: gianante umminüm, sekma mindart vo bo 'z khint, allz ditza bazzar, un no mindar sekma bo 'z geat. Defatti 'z bazzar loaf untar earde un geat zo geriva in di rütsch von Valimpach un vo sëm - azpida khütt dar nãm - loaftz nidar in di Tschint. A gekhennatz stördjele vo disedjar kontart ke in di uraltn zaitn, in platz von sea vo Lavròu, izta gest a balt. Umme disan balt izta auvarkhent a schäula strait zbisnen zboa prüadar. Vor straf, Gottarhear hatt gemacht untargian disan balt un hatten gedekht pitt bazzar. Sichar iz ke in pon von sea, boda iz nèt tiavar baz 16 mètre, hattma gevuntet stökh vo vüächtn un puachan boda, asó schètzanda di schentiètt, sojn eltar baz zboatausankh djar. Dar sea vo Lavròu iz gest di biage von turismo afti zimbar hoachebene: in âhevan von vorgãnatn djarhundart gekhennate hoache, schraibar

un dökhtür azpi dar Sigmund Freud sojn khent auvar zo passarada soi fraizait. In di sèlln djar, dar sea iz gest a lesegar, stiller platz, ideal zo rastase un zo lesa au soine pensiare. Häützotage, berden bill gödarn di rue, lüsnante 'z gevispla von vögela un 'z gepümra von vrösch, schöllat khemmen affon sea mörgas in aldar vrüa. In tages, balda rivan di fremmegen, hörntma nicht ândarst alz gerümbla vo motorredar un di musik von birthäuser boda hildart her von alln in saitn. In ta' vo haüt di rue iz eppaz boda macht di vort un boma böllat vortrain az demò geat. No eppaz boda nèt geat - un macht a migele di graus o - iz seng ke vil laüt lazzan gian inn in bazzar soine hunt, seãnka az ditza berat vietärt, azpi ma mak lesan bovräll afti kartèlln, ma niamat parirt machasen sovl drauz. Ma disa iz bidar an ândra stördja...

Paolo Pergher

Scomparso i primi di settembre, il Bambinello di Praga, è tornato a casa 'Z KRISTKHINN VON BÈRTELE

'Z Kristkhinn vo Praga, odar pezzar, 'z Kristkhinn von Bèrtele, iz khent gestolt di earstn tang von herbestmãnat (furse in di nacht von 4 atn 5) un ditza hatt getânt ânt nèt lai dar ünsarn Aurelia, boda haltet rinkurärt 'z pillele vo S. Rocco, un in tetschnar, ma alln in lusérnar o. 'Z Bèrtele, boda vo djung in Boemia hatt hërta gepetet vorò in Kristkhinn vo Praga, vor zbuantzekh djar, hatt gevorst dar Aurelia azzar helf ummaz zo khoava, zoa zo schenkaz in lânt vo Lusérn un zo legaz inn

in Pillele vo San Rocco. Asó hatze getânt di Aurelia, si iz gânt atz Lavròu un hatt geschäft. Benn 'z iz gerift, untar in piedistall izta khent gelekk a plèttle drau pinn nãm von Bèrtele un 'z djar. At Zimbar Earde von 17 von herbestmãnat, dopo habante khött ke 'z Kristkhinn iz gest khent gestolt, dar ünsar Matteo hatt gespèrrt in servitizio khödante "un üs steataz nicht ândarst baz zo sperara ke daz alt Kristkhinn vo Praga mage palle khear bodrüm in soi platz,„ Boll bian hãmnda no gegloabet, ma asó iz gest: benn an sãntzta mörgan vorò in haus vodar Aurelia izze gemacht an kroaz laüt, niamat hatt pensart ke di Mariella un di Fiorella hãm djüstò gehatt gevuntet 'z Kristkhinn. Eparummaz pa dar nacht hatt gehatt gelatt nãm in holtz vo dar Aurelia. Ber daz hatt gehatt vortgetrakk hatt vortgenump 'z plèttle un ...baza vürizkhent boaztz lai ditza mentsch. A mentsch boda hatt gebizt bo zo legaz zoa azmaz venn ombrómm 'z boast ke 'z pillele vo San Rocco un allz bazta drinn iz khint rinkurärt vo dar ünsar Aurelia. 'Z gevalltaz pensarn ke au hoach Eparummaz hatten geredet.

Gasperi Aurelia